

Labklājības ministrija

Skolas iela 28, Rīga, LV - 1331, tālr. 67021600, fakss 67276445, e-pasts lm@lm.gov.lv, www.lm.gov.lv

Rīgā

Nr. _____
Uz 19.10.2020. Nr. 6-1/600

Latvijas Republikas tiesībsargam

*Informācijai: Valsts sociālās apdrošināšanas
aģentūrai*

Par valsts atbalstu
apgādnieka zaudējušam bērnam

Labklājības ministrijā (turpmāk – Ministrija) 2020.gada 19.oktobrī tika saņemta Latvijas Republikas tiesībsarga vēstule, kurā ir lūgts Ministriju pilnveidot tiesisko regulējumu, lai nodrošinātu apgādnieku zaudējušiem bērniem līdz Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras (turpmāk – VSAA) galīgā lēmuma pieņemšanai tiesības saņemt apgādnieka zaudējuma pensiju, apdrošināšanas atlīdzību par apgādnieka zaudējumu vai valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu valstī noteiktajā minimālajā apmērā. Lai sagatavotu atbildi, Ministrija lūdza papildus informāciju VSAA, pēc kuras saņemšanas savas kompetences ietvaros sniedz šādu atbildi.

Likumā “Par valsts pensijām” noteikts, ka, lai sniegtu atbalstu darba nespējīgiem ģimenes locekļiem viņu apgādnieka nāves gadījumā, valsts piešķir apgādnieka zaudējuma pensiju, ko aprēķina, ņemot vērā mirušā apgādnieka iespējamo vecuma pensiju. Apgādnieka zaudējuma pensiju par mirušo vecāku piešķir bērnam līdz 18 gadu vecumam, vai līdz 24 gadu vecumam, ja bērns mācās vai studē vispārējās, profesionālās izglītības iestādēs, koledžās vai augstskolās pilna laika klātienē¹.

Saskaņā ar likumā “Par valsts pensijām” noteiktajiem nosacījumiem, lai piešķirtu apgādnieka zaudējuma pensiju, mirušās personas Latvijas individuālajam un iespējamajam apdrošināšanas stāžam iespējamās vecuma pensijas piešķiršanai jābūt 15 gadiem. Attiecīgi šā likuma 23.panta ceturtajā daļā ir noteikts, ja mirušā apgādnieka apdrošināšanas stāžs iespējamai vecuma pensijai nav mazāks par likumā pensijas piešķiršanas dienā noteikto stāžu

¹ Likuma “Par valsts pensijām” 19. un 23.pants.

(šobrīd - 15 gadi), tad apgādnieka zaudējuma pensijas apmēru katram bērnam nosaka minimālajā apmērā.

Sākot ar 2021.gada 1.janvāri, minimālās apgādnieka zaudējuma pensijas apmērs ir noteikts likumā "Par valsts pensijām", kas bērnam no dzimšanas līdz septiņu gadu vecuma sasniegšanai ir 136 *euro*, bet bērnam no septiņu gadu vecuma - 163 *euro*².

Ja bērns ir zaudējis apgādnieku, viņa pastāvīgā dzīvesvieta ir Latvijā, nav stājies laulībā un viņam nav tiesību uz pensiju vai apdrošināšanas atlīdzību par apgādnieka zaudējumu, viņam var piešķirt valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, ko izmaksā līdz pilngadībai. Pēc pilngadības sasniegšanas pabalstu turpina maksāt, ja bērns mācās vispārējās izglītības vai profesionālās izglītības iestādē un nav vecāks par 20 gadiem vai studē augstskolā dienas nodaļā (pilna laika klātienē) un nav vecāks par 24 gadiem³.

Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apgādnieka zaudējuma gadījumā apmērs, sākot ar 2021.gada 1.janvāri, ir noteikts Valsts sociālo pabalstu likumā un tā apmērs bērnam līdz septiņu gadu vecuma sasniegšanai ir 136 *euro* un bērnam no septiņu gadu vecuma - 163 *euro*⁴.

Vienlaikus Valsts sociālo pabalstu likums nosaka, ka personai, kura saņem citas valsts pensiju, kas nesasniedz valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru, piešķiramo valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu samazina par summu, kas atbilst citas valsts piešķirtās pensijas apmēram. Savukārt personai, kura saņem citas valsts pensiju, kas ir vienāda ar valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru vai to pārsniedz, valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu nepiešķir⁵.

Likumā "Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" noteikts, ja sakarā ar nelaimes gadījumu darbā vai arodslimības dēļ ir iestājusies apdrošinātās personas nāve, darba nespējīgajiem šīs personas ģimenes locekļiem ir tiesības uz atlīdzību par apgādnieka zaudējumu. Apdrošināšanas atlīdzība par apgādnieka zaudējumu tiek aprēķināta, ņemot par pamatu apdrošinātās personas mēneša vidējo apdrošināšanas iemaksu algu. Bērnam vispārīgā gadījumā apdrošināšanas atlīdzību par apgādnieka zaudējumu piešķir līdz 18 gadu vecumam, vai līdz 24 gadiem, ja mācās vidējās vai augstākajās mācību iestādēs dienas nodaļā⁶.

Līdzīgi kā apgādnieka zaudējuma pensijas minimālais apmērs un valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērs, arī apdrošināšanas atlīdzības apgādnieka zaudējuma gadījumā minimālais apmērs, kas noteikts likumā "Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām", katram bērnam mēnesī no dzimšanas līdz septiņu gadu vecuma sasniegšanai ir

---

² Likuma "Par valsts pensijām" 23.panta devītā daļa.

³ Valsts sociālo pabalstu likuma 13.panta pirmās daļas 3.punkts.

⁴ Valsts sociālo pabalstu likuma 13.panta 1.⁵daļa.

⁵ Valsts sociālo pabalstu likuma 13.panta pirmā un trešā daļa.

⁶ Likuma "Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" 23.panta pirmā daļa un otrās daļas 3., 4. un 5.punkts.

136 euro, bet no septiņu gadu vecuma -163 euro⁷.

Ja lēmumu par sociālās apdrošināšanas pakalpojuma vai valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta piešķiršanu nav iespējams pieņemt mēneša laikā no iesnieguma saņemšanas dienas, šo termiņu var pagarināt uz laiku līdz četriem mēnešiem, par to paziņojot iesniedzējam. Ja nepieciešama ilgstoša faktu konstatācija, administratīvā akta izdošanas termiņu ar motivētu lēmumu, par to paziņojot iesniedzējam, var pagarināt līdz gadam⁸ vai līdz trīs gadiem, ja nepieciešama ilgstoša faktu konstatācija saistībā ar informācijas saņemšanu no kompetentās ārvalstu iestādes⁹.

Latvijā sociālās apdrošināšanas jomā bez nacionālajiem tiesību aktiem piemēro arī Eiropas Parlamenta un Padomes regulu Nr.883/2004 par sociālā nodrošinājuma sistēmu koordinēšanu (turpmāk - Regula Nr.883/2004), Eiropas Parlamenta un Padomes regulu Nr.987/2009, *kas nosaka regulas Nr.883/2004 piemērošanas kārtību* (turpmāk - Regula Nr.987/2009), kā arī Saeimas apstiprinātos starptautiskos līgumus sociālās drošības jomā (turpmāk - līgumvalsts).

Regulas Nr.883/2004 viens no pamatprincipiem paredz, ka katra Eiropas Ekonomikas zonas (aptver Eiropas Savienības dalībvalstis un Islandi, Lihtenšteinu, Norvēģiju, turpmāk - EEZ) dalībvalsts pensiju piešķir un izmaksā tikai par saviem apdrošināšanas periodiem, kā arī nosaka apdrošināšanas periodu pārklāšanās novēršanas principu, t.i., to, ka pensiju par vienu un to pašu apdrošināšanas periodu piešķirt var tikai viena dalībvalsts.

Ja mirušais apgādnieks bija nodarbināts ne tikai Latvijā, bet arī citā - vienā vai vairākās EEZ dalībvalstīs vai līgumvalstī, tad no šīs otras valsts kompetentās iestādes var būt nepieciešama šāda informācija:

- 1) par ārvalstī uzkrāto apdrošināšanas stāžu, ja mirušā apgādnieka individuālais un iespējamais stāžs Latvijā ir mazāks par šobrīd nepieciešamajiem 15 gadiem, un tiesības uz apgādnieka zaudējuma pensiju nosakāmas apdrošināšanas periodu summēšanas rezultātā;
- 2) par ārvalsts piešķirto apgādnieka zaudējuma pensiju un vai tās aprēķinā ņemts vērā iespējamais apdrošināšanas stāžs, ja arī šī otra valsts līdzīgi kā Latvijas normatīvais regulējums paredz apgādnieka zaudējuma pensijas aprēķinā ņemt vērā iespējamo apdrošināšanas stāžu;
- 3) par ārvalstī piešķirtās apgādnieka zaudējuma pensijas apmēru, lai noteiktu tiesības uz valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu vai šī pabalsta izmaksājamo apmēru;
- 4) cita informācija, kas nepieciešama pakalpojuma piešķiršanai un tā izmaksai, piemēram, informācija par bankas rekvizītiem, ja iesniegums apgādnieka zaudējuma pensijai iesniegts ar ārvalsts kompetentās iestādes starpniecību.

Valstis, no kurām visbiežāk tiek pieprasīta ārvalsts kompetentās iestādes

⁷ Likuma "Par obligāto sociālo apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām" 23.panta 10.daļa.

⁸ Administratīvā procesa likuma 64.panta otrā daļa.

⁹ Likuma "Par valsts sociālo apdrošināšanu" 27.panta trešā daļa.

informācija apgādnieka zaudējuma pensijas piešķiršanai, ir Lietuva, Vācija un Skandināvijas valstis, kuras neierindoja to valstu sarakstā, ar kurām praksē ir novērota visilgākā informācija apmaiņa pensiju jautājumos¹⁰.

Tomēr lēmuma termiņa pagarināšanas iemesls nav tikai informācijas trūkums no ārvalsts kompetentās iestādes, bet arī nepieciešamība saņemt izziņu par bērna mācībām vai nepilnības šajā izziņā, bankas rekvizītu trūkums, nepieciešamība precizēt jautājumus ar Veselības un darbaspēju ekspertīzes ārstu valsts komisiju, ja apgādnieka zaudējuma pensija piešķirama pilngadīgai personai ar invaliditāti¹¹ u.c.

Saskaņā ar VSAA sniegto informāciju, situācijās, kad, noslēdzoties lēmuma termiņa pagarinājumam, ir jāpieņem lēmums par atteikumu piešķirt apgādnieka zaudējuma pensiju, biežākie iemesli ir šādi:

- 1) bērns nemācās pilna laika klātienē pēc 18 gadu sasniegšanas;
- 2) pieprasītājs nav iesniedzis mirušā apgādnieka apdrošināšanas stāžu apliecinājošos dokumentus, un tādējādi netiek pierādīts apdrošināšanas stāžs Latvijā;
- 3) mirušā apgādnieka individuālais un iespējamais apdrošināšanas stāžs, arī summējot citu valstu apdrošināšanas periodus, ir nepietiekams apgādnieka zaudējuma pensijas piešķiršanai.

Šajos gadījumos, ja personas dzīvesvieta ir Latvijā¹², ņemot vērā citā EEZ dalībvalstī vai līgumvalstī piešķirto apgādnieka zaudējuma pensiju, ir izvērtējamas bērna tiesības uz valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, ko samazina par citā valstī piešķirtās pensijas apmēru, vai nepiešķir, ja citas valsts pensija ir vienāda ar valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru vai to pārsniedz.

Saskaņā ar VSAA pieejamo informāciju, EEZ dalībvalsts piešķirtā apgādnieka zaudējuma pensija parasti ir lielāka par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru.

Ja personai ir tiesības uz pensiju, bet pensijas apmēra noteikšanai nav visas nepieciešamās informācijas, tad likums "Par valsts pensijām" paredz iespēju pensijas pieprasītājam izmaksāt avansu¹³.

Līdzīgi arī Regulas Nr.987/2009 nosacījumi paredz gadījumos, kad personai ir tiesības uz pabalstu un kompetentajai iestādei nav visas informācijas par situāciju citā dalībvalstī, kas nepieciešama, lai aprēķinātu pabalsta galīgo summu, iestāde piešķir pabalstu, balstoties uz informāciju, kas ir iestādes rīcībā. Attiecīgo pabalstu pārrēķina, kad visi apstiprinātie pierādījumi vai dokumenti ir

¹⁰ Saskaņā ar VSAA 29.09.2020. vēstuli Nr.11-4/16715 informācija pensiju jautājumos visilgāk tiek gaidīta no Grieķijas, Kipras, Spānijas, Itālijas, Portugāles, Francijas un Apvienotās Karalistes.

¹¹ Likuma "Par valsts pensijām" 19.panta otrā daļa paredz apgādnieka zaudējuma pensiju piešķirt darba bērniem neatkarīgi no vecuma, ja viņiem noteikta invaliditāte pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas.

¹² Valsts sociālo pabalstu likuma 4.panta pirmā daļa nosaka, ka tiesības uz valsts sociālajiem pabalstiem ir Latvijas pilsoņiem, nepilsoņiem, ārzemniekiem un bezvalstniekiem, kuriem piešķirts personas kods, kuru statuss Fizisko personu reģistrā ir aktīvs un kuri pastāvīgi dzīvo Latvijas teritorijā. Attiecīgi valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu nepiešķir un neizmaksā ārpus Latvijas.

¹³ Likuma "Par valsts pensijām" 33.panta pirmā daļa.

iesniegti attiecīgajai iestādei¹⁴.

Saskaņā ar VSAA sniegto informāciju, parasti situācijās, kad tiesības uz apgādnieka zaudējuma pensiju ir nosakāmas un mirušā apgādnieka individuālais un iespējamais apdrošināšanas stāžs Latvijā ir vismaz 15 gadi, tad apgādnieka zaudējuma pensiju avansā jeb provizoriski izmaksā minimālajā apmērā. Savukārt situācijā, kad, piemēram, tiesības uz apgādnieka zaudējuma pensiju nosakāmas, summējot valstu apdrošināšanas periodus, jo mirušā apgādnieka individuālais un iespējamais stāžs Latvijā ir mazāks par nepieciešamajiem 15 gadiem, tad pensiju avansā jeb provizoriski izmaksā apmērā, kāds aprēķināts atbilstoši noteiktajam mirušā Latvijas apdrošināšanas stāžam un var būt mazāks par minimālo apmēru. Tomēr arī šajā situācijā būtu jāņem vērā, ka par periodu, kamēr apgādnieka zaudējuma pensiju izmaksā avansā jeb provizoriski, personai pienāktos apgādnieka zaudējuma pensijas summas arī no citas valsts.

Avansu visbiežāk nevar izmaksāt, ja tiesības uz apgādnieka zaudējuma pensiju nevar noteikt bez informācijas par apdrošināšanas stāžu un iespējamā stāža izmantošanu citā valstī, vai arī, ja trūkst informācijas par bērna mācībām.

Saskaņā ar Ministru kabineta 1999.gada 16.februāra noteikumiem Nr.50 "Obligātās sociālās apdrošināšanas pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām apdrošināšanas atlīdzības piešķiršanas un aprēķināšanas kārtība" avansu izmaksāt ir iespējams arī, ja ir tiesības uz apdrošināšanas atlīdzību par apgādnieka zaudējumu, bet šīs atlīdzības apmēra noteikšanai nepieciešams ilgāks laiks¹⁵. Tomēr, lai arī pastāv šāds normatīvais regulējums, pēdējo gadu laikā VSAA nav bijusi nepieciešamība minēto apdrošināšanas atlīdzību izmaksāt avansā. Tas saistīts ar to, ka atlīdzības par apgādnieka zaudējumu apmērs ir atkarīgs no mirušā apgādnieka mēneša vidējās apdrošināšanas iemaksu algas nevis no uzkrātā apdrošināšanas stāža.

Parasti apdrošināšanas atlīdzību par apgādnieka zaudējumu piešķir, ja apgādnieks ir gājis bojā nelaimes gadījumā darbā un pēc VSAA sniegtās informācijas pēdējo divu gadu laikā ir bijusi piešķirta viena šāda atlīdzība.

Atsaucoties uz iepriekš minēto, ja tiktu noteikts tiesiskais regulējums, kas līdz VSAA galīgā lēmuma pieņemšanai nodrošinātu apgādnieku zaudējušiem bērniem saņemt maksājumus minimālajā apmērā, tad tas radītu pārmaksas, kuras praktiski nebūtu iespējams atgūt¹⁶.

---

¹⁴ Regulas Nr.987/2009 7.pants.

¹⁵ Ministru kabineta 1999.gada 16.februārī noteikumu Nr.50 "Obligātās sociālās apdrošināšanas pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām apdrošināšanas atlīdzības piešķiršanas un aprēķināšanas kārtība" 7.punkts nosaka, ja apdrošinātajai personai ir tiesības uz atlīdzību par darbspēju zaudējumu vai tiesību uz atlīdzību pārņēmejam - par apgādnieka zaudējumu, bet apdrošināšanas atlīdzības apmēra noteikšanai nepieciešams ilgāks laiks, nekā paredzēts šo noteikumu 3.punktā, aģentūras nodaļa ir tiesīga izmaksāt pieprasītajam avansā apdrošināšanas atlīdzību, kuras apmērs nepārsniedz valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru, kāds noteikts Valsts sociālo pabalstu likuma 13.panta pirmās daļas 1.punktā minētajām personām.

¹⁶ Civilprocesa likuma 594.pants vispārējā gadījumā pēc piespiedu piedziņas personai ir jāsauglabā darba alga vai tai pielīdzinātie maksājumi valstī noteiktās minimālās algas apmērā, saglabājot arī līdzekļus valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērā par katru apgādībā esošu nepilngadīgu bērnu. Šā likuma 596.pants nosaka, ka piedziņu nevar vērst uz valsts sociālajiem pabalstiem, tostarp, valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, apgādnieka zaudējuma pensiju un atlīdzību par apgādnieka zaudējumu.

Ministrijas ieskatā nav nepieciešams veikt izmaiņas tiesiskajā regulējumā. Turklāt šobrīd tiek darīts viss nepieciešamais, lai pēc iespējas ātrāk tiktu pieņemts lēmums par pakalpojuma piešķiršanu apgādnieka zaudējuma gadījumā. Tā kā pakalpojuma piešķiršanas termiņš lielā daļā tiek pagarināts situācijās, kad mirušais apgādnieks bija nodarbināts citā valstī, tad šis jautājums apgādnieka zaudējuma gadījumā būtu risināms VSAA iespēju robežās, vēl biežāk nosūtot ārvalsts kompetentajām iestādēm atgādinājumus par nepieciešamību atsūtīt trūkstošo informāciju, kā arī, ja vien tas ir iespējams, apgādnieka zaudējuma pensiju izmaksājot avansā jeb provizoriskā apmērā.

Valsts sekretāra
vietniece

*Dokuments parakstīts ar drošu elektronisko
parakstu un satur laika zīmogu*

J. Muižniece